

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.3.33-44>

Online rizikové správanie žiakov – aktuálne trendy a možnosti prevencie a riešenia v školách

Online Risky Behavior of Pupils – Current Trends and Possibilities of Prevention and Solutions in Schools

Miriám Niklová

Abstract

On the one hand, children and youth are among the most numerous and active users of social media, on the other hand, they are also the most risky group due to the fact that they cannot always critically select the information that the media offers them. The Internet environment creates opportunities for the emergence of risky behavior such as cyberbullying, sexting, addictive behavior in relation to the Internet, compulsive playing of online games, intolerant and racist expressions in the Internet environment, cybersex and other forms of inappropriate behavior that can determine the insufficient development of a child. In Slovakia, as well as abroad, there is a trend of an increase in the risky behavior of pupils, which the authors of the study will point out in its introduction in the theoretical-empirical reflection. More and more experts point to the need to pay more attention to the prevention and solution of risky online behavior. In the article, we will present a model of prevention and solutions in the school environment with regard to cyberbullying of students.

Keywords: Online risk behaviour. Pupil. School. Prevention. Intervention.

Úvod

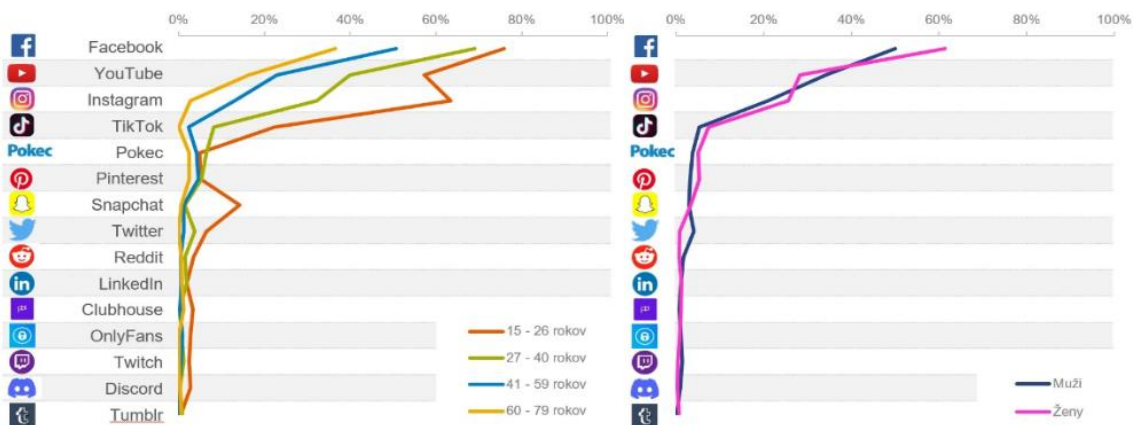
V dnešnej digitálnej dobe je internet neoddeliteľnou súčasťou každodenného života detí a mládeže. S ním sú spojené aj nové výzvy a riziká, ktoré sa týkajú ich bezpečnosti a pohody v online prostredí. S nárastom používania sociálnych médií, online hier a komunikácie cez internet sa zvyšuje aj vystavenie detí a mládeže rôznym formám kyberšikany, nevhodnému obsahu a strate súkromia. Tieto online hrozby môžu mať významný vplyv na ich psychické zdravie, vzťahy a celkový rozvoj.

Sociálne siete, internet, streamovacie služby, diskusné fóra a rôzne chatovacie aplikácie sú fenomény, ktoré ovládajú dnešnú modernú dobu. Online svet je príťažlivým priestorom pre deti a mládež, ale aj pre dospelých, kde nachádzajú miesto pre vzdelávanie a svoj osobný rast. Online svet však

prináša aj mnohé riziká ako sú závislosti, kyberšikanovanie, gamblerstvo, nenávistné prejavy či iné negatívne javy (Madro a Juránková, 2022). Nenaplnené potreby vedú jedincov k hľadaniu a uspokojeniu svojich potrieb v rôznych alternatívach. Jednou z alternatív môže byť aj online svet, resp. virtuálny priestor, ktorý odráža určitú „vytúženú“ realitu. Je to priestor mnohých možností a príležitostí, na ktorom môžeme zdieľať rôzne názory a postoje. V tomto smere sa kladie akcent na rozvíjanie kritického myslenia, resp. schopnosť odlišiť, ktoré informácie sú pravdivé a ktoré nie (Gregussová a Drobný, 2013). Vo vzťahu k internetu človek nie je pasívnym prijímateľom, ale vystupuje ako osoba komunikujúca a tvoriaca, čo podnecuje kreativitu, uvažovanie a sociálnu interakciu. Internet rozširuje prirodzený priestor pre vývoj jednotlivca, pre získavanie sociálnej opory a pomoci v kríze. Mnohé príležitosti internetu sú benefítni, ale zároveň aj rizikami. Obmedzovanie používania internetu na jednej strane ochráni deti a mládež, ale na strane druhej ich ochudobní o benefity a príležitosť naučiť sa používať internet zodpovedne. Internet je čoraz viac využívaný v mladšom veku, z čoho plynú rôzne hrozby súvisiace s psychickou záťažou, životným štýlom, procesmi učenia sa, rizikami ne/zodpovedného a ne/bezpečného používania. Mnohé menšie deti už majú technické zručnosti a môžu z nich byť zruční multitaskeri, ale chýba im emočná a sociálna zrelosť, kritické uvažovanie, odolnosť a životné skúsenosti (Smatana a kol., 2021).

Sociálne siete sú priestor, v ktorom sa v súčasnosti odohráva väčšia časť sociálnych interakcií. Slúžia na rýchle nadviazanie kontaktu, či prenosu rôznych informácií. Najznámejšou a najpoužívanejšou sociálnou sieťou je práve Facebook, ktorý, podľa posledných zistených dát, využíva denne 2,11 milióna aktívnych užívateľov, pričom v Európe je to 408 miliónov aktívnych užívateľov mesačne. Na druhom mieste sa nachádza sociálna sieť Instagram, ktorú využívajú denne 2 miliardy užívateľov (Statista, 2024).

V roku 2022 slovenská agentúra Go4insight realizovala prieskum o využívaní sociálnych sietí na Slovensku, ktorého sa zúčastnilo 1 000 respondentov vo veku 15 – 79 rokov. Podľa výsledkov prieskumu 85 % Slovákov využíva sociálne siete, z toho 63 % ich používa denne. Z uvedených výsledkov taktiež vyplýva, že sociálne siete využívajú viac ženy, ako muži. Najviac využívanou sociálnou sieťou na Slovensku je Facebook, ktorý využíva 77 % populácie. Nasledoval YouTube (ktorý je však špecifickým typom sociálnej siete) a na ďalšej priečke sa umiestnil Instagram, ktorý využíva 42 % populácie. Facebook je denne využívaný používateľmi všetkých dopytovaných vekových kategórií (15 – 79 rokov), používanie Instagramu prevláda najmä medzi mladšími ročníkmi (15 – 40 rokov) (Go4insight, 2022).

Obrázok 1: Využívanie sociálnych sietí v roku 2022 podľa veku a pohlavia (zdroj: Go4insight, 2022)

Vybrané formy online rizikového správania

Rizikové správanie Širůček a kol. (2007) charakterizujú ako rozmanité formy správania, ktoré spôsobujú zdravotné, sociálne alebo psychologické ohrozenie jedinca samotného alebo jeho sociálneho okolia, pričom ohrozenie môže byť reálne alebo predpokladané. S rozvojom IKT vznikajú nové formy rizikového správania súvisiace s používaním technológií a internetu (Lichner a Šlosár, 2017). Rizikové správanie na internete „risk behaviour online“ je chápané ako online aktivity, ktoré vykonávajú mladí ľudia, pričom tieto predstavujú hrozbu pre nich a ostatných (Pyžalski, 2013) a súvisí s opakovaným a zvyšujúcim sa vykonávaním istej konkrétnej činnosti (Lichner a Šlosár, 2017). Livingstoneová a kol. (2012) klasifikujú štyri druhy rizík, medzi ktoré zaraďujú komerčné, agresívne, sexuálne a riziká založené na hodnotách. Ďalej Livingstone a Stoilova (2021) uvádzajú typológiu online rizikového správania, kde zaraďujú aj nové formy online rizikového správania prostredníctvom revidovanej typológie rizík OECD, 2021. Riziká možno rozdeliť do troch kategórií: obsahové riziká (dieťa je v pozícii príjemcu hromadne produkovaného obsahu), kontaktné riziká (dieťa sa zúčastňuje online interakcie nevedomky, či úmyselne) a riziká správania (dieťa je aktérom, alebo sa podieľa na širšej interakcii typu peer-to-peer, či v sieťovej interakcii). Rada Spojeného kráľovstva pre bezpečnosť detí na internete - UKCCIS (2009) špecifikuje sedem kategórií rizík: negatívny kontakt s rovesníkmi, všeobecné online riziká, prístup k obsahu, zdieľanie údajov, sexuálne online správanie, ostatné riziká a posilňovanie negatívnych postojov alebo správania. Vo vzťahu k virtuálnemu prostrediu Dulovics (2020) poskytuje delenie v podobe dvoch základných rovín rizikového správania:

1. rovina - rizikové správanie ohrozujúce vlastnú osobu - nadmerne dlhý čas strávený na internete, vyhľadávanie nevhodných obsahov, neuvážené

zverejňovanie osobných údajov, neuvážené rozposielanie vizuálnych materiálov (fotografie, videá) a informácií o svojej osobe, kontaktovanie sa s neznámymi osobami, (tu špecifikujeme - v prípade, že nie je iná možnosť socializácie), účasť v rizikových online skupinách (podporujúcich samovražedné správanie, sebapoškodzovanie, extrémizmus, experimentovanie s drogami).

2. rovina - rizikové správanie ohrozujúce iné osoby - šírenie nevhodných obsahov (poplašné, zavádzajúce správy, obsahy hanobiace rasu, národ, náboženstvo), všetky známe formy kyberšikany, uvádza aj Nielsen Sobotková et al. (2014), nevhodné sexuálne správanie, ktorého výsledkom je mravné alebo iné ohrozenie druhých osôb, všetky formy počítačovej kriminality, (zneužitie osobných údajov).

Medzi najčastejšie formy online rizikového správania patrí **závislosť** či **excesívne používanie internetu**. V odbornej literatúre sa pri označení fenoménu, ktorý je typický odchýlkou od normy v súvislosti s používaním internetu, môžeme stretnúť s rôznorodou terminológiou, ako napríklad: problémové používanie internetu (David, Flet, Baser, 2002; Beard, Wolf, 2001); nadmerné používanie internetu (Hupková, 2018); patologické používanie internetu (Niemz, Griffiths, Banyard, 2005; Davis, 2001); patologické používanie technológií (Sim et al., 2012); weboholizmus (Hollá, 2013); netománia (Kraus a Bělík, 2018); závislosť od internetu (Ambrožová, 2020; Pontes, Kuss, Griffiths, 2015; Nábělek, 2007; Young, 2004); excesívne používanie internetu (Izrael, Holdoš, Hasák, 2020). „iDisorder“ – problematické používanie internetu (PIU) - internet pathological use, návykové používanie (Caplan, 2010; Fineberg et al., 2018), alebo aj závislosť na internete (internet addiction) (Murphy a Lindeman, 2023), či nadmerné používanie internetu (Kuss et al., 2014), alebo aj kompulzívne - nutkavé používanie internetu (CIU) (Meerkerk et al., 2010), predstavujú komunikačné závislosti. Po obsahovej stránke sú tieto pojmy rozdielne, avšak existujú prípady, predovšetkým v staršej literatúre, keď sú stotožňované (Young, 1998). Vo všeobecnosti ich je možné rozdeliť do dvoch hlavných úrovní odchýlenia sa od normality, pričom pre každú z úrovní je typická iná intenzita. V súčasnosti sú odbornou verejnosťou akcentované dva termíny, a to: závislosť od internetu a mladší pojem - excesívne používanie internetu (Dulovics, Niklová a Zošáková, 2023). Excesívne používanie internetu EIU – nadmerné používanie, predstavuje mieru, do akej má sám jednotlivec pocit, že trávi nadmerne veľa času online, alebo stráca pojem o čase. U jedinca, ktorý nie je schopný obmedziť čas strávený na internete, môže excesívne používanie internetu viesť k obmedzeniu osobných kontaktov (Clemson University, 2012). Podľa medzinárodného dokumentu s názvom „Protecting children online. Every child must be protected from violence, exploitation and abuse on the internet“ od UNICEFu (2023) sa po celom svete každú pol sekundu prvýkrát pripojí k internetu jedno dieťa, z čoho vyplýva, že deti trávajú na internete oveľa viac času, ako kedykoľvek predtým. Dostať sa na internet je dnes pre deti pomerne jednoduché, online prostredie ponúka nekonečné príležitosti, ale aj množstvo rizík. K týmto rizikám patrí napríklad kybernetické šikanie ako aj iné druhy násillia. Správanie sa v online

prostredí má iné podoby ako reálne správanie vo fyzickom prostredí. Jeden z faktorov online správania predstavuje disinhibičný efekt, známy ako „digitálna maska“, alebo „digitálne plášte“, uvádzajú Lapidot-Lefler & Barak (In Shukla, 2020). Niektoré atribúty správania nadobudnutého vo fyzickom prostredí zosilňuje a iné oslabuje. **Online disinhibičný efekt** má za následok egoizmus, zvýšenú ochotu akceptovať rizikové správanie (Holdoš, 2016). Dimenzia disociatívna anonymita má za následok oslabenie skutočnej identity (Holdoš, 2016). Identita online nie je priamo spojená s identitou offline (teda s tým, kto som, čo robím) (Suler, 2004). S tým súvisí aj zmena morálky, etiky a normy (Shukla, 2020), jedinec používa vymyslené používateľské meno, email, skrýva časti identity, celú identitu (Suler, 2004). Anonymita znižuje zodpovednosť a tým podporuje agresívne správanie (Postmes a Spears, 1989; Holdoš, 2016) a vznik kyberšikanovania. **Kyberšikanovanie** predstavuje formu online rizikového správania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií (najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí) na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrašovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania (Smernica č. 36/2018). V rokoch 2019 – 2020 až 77,1 % základných škôl eviduje výskyt kyberšikanov, 73 % škôl tomuto problému čelí polročne, 22,6 % dvakrát za pol roka a 4 % škôl tento problém rieši každý mesiac (Janková, 2020). Prevalencia kyberšikanov sa vo väčšine štúdií pohybovala medzi 20 % a 40 % (Kowalski et al., 2014). Na Slovensku sa s kyberšikanou stretlo 37 % žiakov z (2895 respondentov). Kyberšikanová forma medzi mládežou najčastejšie formu ohovárania, ďalej zosmiešňovania, ponižovania na sociálnych sieťach a zverejnenie alebo šírenie znevažujúcej fotografie či videa na internete. 20 % respondentov priznalo, že použili kybernetický útok voči niekomu inému. S online agresiou - vyhotovenie fotografie alebo ponižujúceho videa - mal skúsenosť takmer každý respondent. Prítomnosť šikanovania v škole dosvedčilo 56 % žiakov základných škôl, 50,8 % žiakov osemročných gymnázií (Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2018). Za najalarmujúcejšie riziko považuje UNICEF (2023) **online sexuálne vykorisťovanie a zneužívanie**. Internet je najjednoduchší spôsob, ako sa sexuálni delikventi môžu spojiť so svojimi potenciálnymi obeťami, zdieľať obrázky a povzbudzovať ostatných k spáchaniu trestných činov. Deti a mládež môžu byť obeťou produkcie, distribúcie ale aj konzumentmi sexuálneho zneužívania. Okrem toho môžu byť obeťou sexuálneho vykorisťovania, pričom sa ich zneužívatelia snažia stretnúť osobne, alebo ich vylákať práve na explicitný obsah. V digitálnom svete môže akákoľvek osoba, z akéhokoľvek miesta, vytvárať a uchovávať sexuálne vykorisťujúci obsah. Sexuálni delikventi môžu dokonca prostredníctvom živého prenosu z miestnosti svojich domovov riadiť na diaľku sexuálne zneužívanie detí ďaleko od seba. Približne 80 % detí v 25 krajinách uvádza, že sa cítia ohrození sexuálnym zneužívaním alebo sexuálnym vykorisťovaním na internete. Emmerová a Bělík (2022), Dulovics (2018), Livengstone a Smith (2014) ale aj iní, do kategórie sexuálneho rizikového správania zaraďujú pornografiu, sexuálne vykorisťovanie, sexuálne obchodovanie s ľuďmi, ale aj **sexting**. Sexting je elektronické rozposielanie a prijímanie

sexuálne explicitných fotografií, videí a textov pomocou elektronických zariadení (Hollá, 2016). Okrem prijímania a odosielania dát so sexuálnym charakterom, zahŕňa sexting širšie spektrum činností ako napr. vytváranie, prijímanie a odosielanie provokatívnych fotografií, ktoré zachytávajú nahotu, sexuálne sugestívne obnažené či nahé obrázky, fotografie a videá, ale aj sexuálne explicitné texty a fotografie (Jaishankar, 2009; Wysocki a Childers, 2011; Judge, 2012; Kopecký et al., 2015; Emmerová a Bělík, 2022, Dulovics, Niklová a Zošáková, 2023). **Sexuálne zneužívanie** je jedným z najalarmujúcejších rizík, ktoré hrozia deťom v online prostredí. UNICEF poskytuje pomoc obetiam sexuálneho zneužívania online a podporuje koordinované reakcie na miestnej úrovni. Okrem toho sa deti môžu stať obeťami obchodovania s ľuďmi online, keď sú zvädzané a zneužívané cez internetové platformy. Úrad OSN pre drogy a kriminalitu podporuje štáty v boji proti obchodovaniu s ľuďmi prostredníctvom online. Najčastejšou formou sexuálneho zneužívania a vykorisťovania prostredníctvom internetu je grooming. **Kybergrooming** je podľa Dulovicsa a kol. (2023) pomerne nebezpečným fenoménom, nakoľko ide o situácie, v ktorých sa páchatelia snažia od obete vymámiť rôzne citlivé a intímne údaje, ktoré majú sexuálnu tematiku. Následne dané údaje zneužívajú. Páchatel s obeťou nadväzuje blízky až dôverný vzťah, ktorého primárnym cieľom je manipulácia dieťaťa, v niektorých prípadoch aj úsilie o osobné stretnutie, pričom podľa Holdoša a kol. (2022) hrozí nebezpečenstvo fyzického či sexuálneho zneužitia. Ďalším fenoménom sú **online výzvy**, založené na našej spoločnosti a spájané s emóciami a potrebami. Účelom týchto výziev je pôsobiť na emocionálnu stránku, teda vštepiť jednotlivcovi strach a jeho prostredníctvom ho donútiť vykonať niektoré veci. Fenomén FOMO je strach z premeškania niečoho. V podstate tento strach deti povzbudzuje, aby posúvali a skúmali svoje hranice, mali prirodzenú túžbu pripojiť sa, zdieľať a prijímať skúsenosti s priateľmi, ale aj rozsiahlejšou online komunitou. Je jednou z najčastejších príčin nadmerného využívania sociálnych médií. Riziko súvisí aj s „lajkami“, nakoľko do výziev sú prizývaní aj rovesníci (Madro a Juráneková, 2022). Online výzvy sa rozlišujú v závislosti od cieľa danej výzvy, ktorý je zväčša tematicky orientovaný a môže predstavovať určité riziká pre používateľa. Dôležitou súčasťou daných výziev je ich nahrávanie a následne zverejňovanie na rôznych sociálnych sieťach (Grant-Alfieri et al., 2013, Kopecký et al., 2021 a i.). Je dôležité diferencovať ciele rozmanitých typov online výziev, s ktorými môžu prísť do kontaktu deti a mládež. Dôležité je upozorniť na riziká týchto nebezpečných výziev, ktoré ohrozujú a následne pôsobia na fyzické a psychické zdravie jednotlivcov a dokonca môžu spôsobiť smrť.

Prevencia online rizikového správania

Témou, týkajúcou sa bezpečného online sveta sa na Slovensku zaoberajú mnohí autori, ako napr. Madro a Juráneková (2022), Dulovics (2018), Niklová (2023), Šavrnichová a kol. (2020), Smatana a kol. (2021), Emmerová a Bělík

(2022), Emmerová (2023), Kollárová (2023), Zošáková (2022) a mnohí iní. V súčasnosti existuje viacero zákonov a regulačných rámcov, ktoré sa snažia chrániť deti a mládež v online prostredí. Sú to napríklad Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov, Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a Zákon č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách. Deti a mládež v online prostredí sú chránené tiež všeobecným nariadením Európskej únie č. 2016/679 o ochrane údajov (GDPR), ktoré bolo taktiež ratifikované do zákonov na Slovensku. V USA existuje špecifický zákon, nazývaný ako COPPA (Children's Online Privacy Protection Act), ktorý je zameraný na reguláciu zberu osobných údajov v online prostredí od detí mladších ako 13 rokov a vyžaduje súhlas rodičov. Rovnako sa do aktívnej ochrany detí a mládeže v online prostredí zapájajú aj iné krajiny, ktoré vytvárajú zákony a smernice, sústrediacie sa predovšetkým na uvádzaný zber údajov, ale tiež na prístup k obsahu s osobitným zreteľom na bezpečné správanie sa na internete u mladších detí. Rôzne krajiny vo svete pristupujú k riešeniu problematiky rizikovosti online prostredia detí a mládeže rozdielne, pričom legislatívne regulujú viac alebo menej ich bezpečnosť v tomto prostredí.

V zahraničí okrem priamej legislatívnej regulácie vznikli aj rôzne iniciatívy a programy, ktoré sú zamerané na prevenciu online rizikového správania detí a mládeže a podporu digitálnej gramotnosti, ktoré ďalej uvádzame. „Safer Internet Centre“ poskytuje v niektorých krajinách informácie, poradenstvo a vzdelávacie materiály pre deti, rodičov a učiteľov o bezpečnom využívaní internetu. Zároveň organizujú rôzne workshopy a webináre s cieľom zvýšenia digitálnej gramotnosti a bezpečnosti v online prostredí.

Ako ďalšie programy uvedieme program s názvom „Common Sense Education“, program od spoločnosti Google s názvom „Be Internet Awesome“, či „Digital Citizenship Curriculum“ od spoločnosti Microsoft, ktoré poskytujú učiteľom zaujímavé zdroje a rôzne materiály na efektívne integrovanie digitálnej gramotnosti a online bezpečnosti do ich vyučovacieho plánu. Niektoré programy sa zameriavajú na poskytovanie podpory a vzdelávania pre rodičov, aby im pomohli lepšie pochopiť online riziká a zlepšiť komunikáciu s deťmi o bezpečnom využívaní internetu. Cieľom edukačných programov a iniciatív je poskytnúť deťom a mládeži nástroje a znalosti, potrebné na bezpečné a zodpovedné správanie sa online a na zlepšenie ich digitálnej gramotnosti.

Na Slovensku sa prevencia uskutočňuje v súlade s výkonovými a obsahovými štandardmi výchovného poradenstva prostredníctvom podporných úrovní 1-5, podľa Zákona č. 415/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v § 131. Prevencia rizikového a online rizikového správania sa detí a mládeže na Slovensku sa realizuje primárne v školách a školských zariadeniach. Podľa Zákona č. 415/2021 Z. z., § 130 (3) „Systém poradenstva a prevencie tvoria zariadenia poradenstva a prevencie a v školách pedagogickí zamestnanci, školský podporný tím alebo odborní zamestnanci školy.“ Primárnu prevenciu teda podľa Zákona č. 415/2021 Z. z. - § 131 (2)f), (3)b) vykonáva odborný zamestnanec na škole (sociálny pedagóg, psycholog).

Generálnu prevenciu možno vykonávať v školských zariadeniach prostredníctvom preventívno-výchovných programov. Preventívny program predstavuje stratégiu prevencie, ktorého cieľom je dosiahnutie vytýčeného cieľa - zvýšiť odolnosť každého dieťaťa voči negatívnym javom v jeho okolí, postupný rozvoj sociálnych zručností. Obsahuje ucelený súbor konkrétnych činností - preventívnych aktivít, ktorými sa sleduje dosahovanie vytýčených cieľov. Pri špecifickej prevencii, zameranej na jednotlivé druhy rizikového správania možno za najvhodnejšie považovať preventívne projekty či programy, ktoré patria k účinnej a efektívnej primárnej prevencii. Pri nešpecifickej prevencii je potrebné u žiakov rozvíjať sociálne spôsobilosti, podporovať efektívne riešenie problémov a konfliktov, rozvíjať sociálnu komunikáciu, empatiu i asertívne správanie (Emmerová, 2023). Programy a aktivity na prevenciu rizikového správania sa zameriavajú na formovanie žiaduceho postoja žiakov k rizikovému správaniu, v prípade výskytu rizikového správania aj na eliminovanie jeho prejavov. Významný priestor sa venuje najmä programom zameraným na prevenciu šikany vrátane kyberšikany žiakov.

Záver

V súčasnosti sa akcentuje potreba prevencie a riešenia online rizikového správania detí a mládeže. Nevyhnutnými sa tak stávajú aktívne opatrenia na ochranu a bezpečnosť detí a mládeže v digitálnej ére. Podľa OSN (2023) je kybernetická bezpečnosť kľúčovou oblasťou záujmu, pretože rastúci počet detí online zvyšuje aj pravdepodobnosť ich vystavenia sa rôznym bezpečnostným hrozbám a rizikám. Kyberšikana je závažným problémom, s ktorým sa deti môžu stretnúť na internete. UNICEF spolupracuje so sociálnymi médiami na boji proti kyberšikanovaniu prostredníctvom iniciatívy *Kindly*, ktorá poskytuje poradenstvo a podporu pre obeť kyberšikanovania. V rámci tejto iniciatívy uvádzajú, že zhruba jedna tretina detí na svete je šikanovaná a zhruba 20 % detí a mládeže vo veku medzi dvanástym a osemnástym rokom života zažíva šikanovanie. Taktiež sa problematikou kyberšikany zaoberá aj UNESCO, ktoré označilo každoročne prvý štvrtok v mesiaci november za Deň proti násiliu a šikane. Tento deň je príležitosťou pre zainteresované strany na celom svete zintenzívniť úsilie o zaistenie bezpečnosti žiakov v škole a na internete.

Bibliografia

- Ambrožová, P. (2020). *Nové formy školného podvádění a vyrušování v kontextu digitálního vzdělávání*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Caplan, S. E. (2010). Theory and measurement of generalized problematic Internet use: A two-step approach. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 1089-1097. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.012>

- Clemson University, (2012, Oct. 9). Online attitudes predict individuals' compulsive and ex-cessive Internet use and poor well-being. In *Southern Communication Journal*. <https://www.eurekalert.org/news-releases/463900>
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00041-8)
- Dixon, S. J. (2024). Number of monthly active Facebook users worldwide as of 4th quarter 2023. [online]. Hamburg: Statista, 2024. Dostupné na: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>
- Dulovics, M. (2020). Online rizikové správanie u detí a mládeže. *Direktor*. <https://www.direktor.sk/sk/riadenie-skoly/online-rizikove-spravanie-u-deti-a-mladeze.zs-1451.html>
- Dulovics, M., Niklová, M. a Zošáková, K. (2023). *Digitálna vulnabilita detí a mládeže*. Banská Bystrica: Belianum, 2023. 147 s.
- Emmerová, I. (2020). Sexuálne násilie v online priestore – kybergooming a sextortion (Nové výzvy prevencie u žiakov základných a stredných škôl) In *Prevencia*. 1/2020, s. 3-8. https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//prevencia/Prevencia_1_2020-2.pdf
- Emmerová, I. (2023). *Agresia a kyberagresia žiakov*. Ružomberok: VERBUM.
- Emmerová, I. – Bělík, V. (2022). *Prevencia rizikového a problémového správania žiakov ako faktor tvorby bezpečného školského prostredia*. Ružomberok: VERBUM.
- Fineberg, N., Demetrovics, Z., Stein, D. J., Ioannidis, K., Potenza, M. N., Grünblatt, E. Chamberlain, S. R. (2018). Manifesto for a European research network into Problematic Usage of the Internet. *European Neuropsychopharmacology*. 28(11), 1232-1246. <https://doi.org/10.1016/j.euroneuro.2018.08.004>
- Go4insight. *Využívanie sociálnych sietí 2022*. [online]. Dostupné na: <https://www.go4insight.com/post/ko%C4%Beko-slov%C3%A1kov-jena-soci%C3%A1lnych-sie%C5%A5ach-v-roku-2022>
- Grant-Alfieri, A., Schaechter, J. a Lipshultz, S.E. (2013). Ingesting and aspirating dry cinnamon by children and adolescents: The „Cinnamon Challenge“. In *Pediatrics* [online]. Maryland: National Library of Medicine, 2013, 131(5), s. 833-835. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3639465/>. <https://doi.org/10.1542/peds.2012-3418>
- Gregussová, M. – Drobny, M. (2013). *Deti v sieti. Ako chrániť seba a naše deti na internete*. Bratislava: eSlovensko, 2013. 111 s.
- Niemz, K., Griffiths, M., Banyard, P. (2005). Prevalence of pathological Internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ), and disinhibition. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 8(6), 562-570. <https://doi.org/10.1089/cpb.2005.8.562>

- Holdoš, J. (2016). Disinhibičný efekt používateľov internetu v čase sociálnych sietí. In J. Holdoš, P. Lajčiaková, R. Ďurka. *ALUMNI Conference of Graduates*. Zborník príspevkov z vedecko-odbornej konferencie absolventov štúdia psychológie na FF KU v Ružomberku. Ružomberok, s. 63-71.
- Hollá, K. (2013). *Kyberšikana*. Bratislava: Iris.
- Izrael, P., Holdoš, J., Ďurka, R. a Hasák, M. (2020). *Správa z výskumu EU Kids Online IV na Slovensku – Slovenské deti a dospelajúci na internete*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. Dostupné na internete: https://www.ku.sk/images/dokumenty/ff/Sprava_z_vyskumu_EU_Kids_Online_Slovensko_2018_-_2020.pdf
- Janková, M. (2020). *Prevencia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania v základných a stredných školách z pohľadu koordinátorov prevencie*. Bratislava. 40 s. https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//prevencia/Prevencia_a_riesenie_sikanovania_a_kybersikanovania_v_ZS_a_SS_z_pohladu_koordinatorov_prevencie.pdf
- Kopecký, K. et al. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 172 s. <https://doi.org/10.5507/pdf.15.24448619>
- Kopecký, K. et al. (2021). *Bezpečně v kyber!* NÚKIB. Dostupné online: <https://lnk.sk/hbj>
- Kollárová, S. (2023). Rodina v digitálnom svete. In *Sborník Socialie 2023*. Hradec Králové: Gaudeámus, s. 301-315.
- Kowalski R. M., Giumetti G. W., Schroeder A. N., Lattanner M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
- Kraus, B. a Bělík, V. (2018). Nové nežiaduce javy a problémy prevencie. *Sociálna prevencia*, 1, 6-7.
- Lichner, V. a Šlosár, D. (2017). *Problematické používanie internetu u adolescentov v kontextoch teórie a praxe sociálnej práce*. 1. vyd. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ, 92 s.
- Livingstone, S. a Stoilova, M. (2021). *The 4Cs: Classifying Online Risk to Children*. <https://doi.org/10.21241/ssoar.71817>
- Madro, M. a Juránková, Z. (2022). *Bez nástrah online. Sprievodca bezpečným internetom pre rodičov*. 1. vydanie. Bratislava: IPčko, 2022. 100 s.
- Meerkerk, G.-J., Van Den Eijnden, R., Franken, I. H., a Garretsen, H. (2010). Is compulsive internet use related to sensitivity to reward and punishment, and impulsivity? *Computers in Human Behavior*, 26(4), 729-735. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.01.009>
- Murphy, E. a Lindeman, R.P. (2023). Internet Addiction In *Recovered*. <https://recovered.org/addiction/behaviors/internet-addiction>
- Nábělek, L. (2007). Kto je ohrozený nelátkovou závislosťou. K problematike nelátkových závislostí. *Sociálna prevencia*, 2(2), 530-533.

- Nielsen Sobotková, V. et al. (2014). *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing a.s. 152 s.
- Pontes, H. M., Kuss, D. J. a Griffiths, M. D. (2015). Clinical psychology of Internet addiction: a review of its conceptualization, prevalence, neuronal processes, and implications for treatment. *Neuroscience and Neuroeconomics*, 4, 11-23. <https://doi.org/10.2147/NAN.S60982>
- Pyżalski, J. (2013). Rodzina i szkoła a przeciwdziałanie zaangażowaniu młodych ludzi w ryzykowne zachowania online. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*. 12(1), 99-109.
- Shukla, A. (2020). Online Disinhibition Effect: Why We Express More Online. In *Cognition Today*. <https://cognitiontoday.com/online-disinhibition-effect/>
- Sim, T. et al. (2012). A Conceptual Review of Research on the Pathological Use of Computers, Video Games, and the Internet. *International Journal Of Mental Health and Addiction*, 10(5), 748-769. <https://doi.org/10.1007/s11469-011-9369-7>
- Smatana, J. a kol. (2021). *(Ne)bezpečne v sieti. Manuál rozvoja kritického myslenia v online priestore*. 1. vydanie. Prešov: Centrum pre podporu neformálneho vzdelávania, 2021. 228 s.
- Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology and Behavior*, 7(3), 321-326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Šavrnichová, M., Holdoš, J., a Almášiová, A. (2020). *Excesívne používanie internetu u adolescentov*. Banská Bystrica: Belianum.
- UNICEF. (2023). *Protecting children online. Every child must be protected from violence, exploitation and abuse on the internet*. [online]. USA: Unicef, New York. 2023. Dostupné na internete: <https://www.unicef.org/protection/violence-against-children-online>
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1(3), 237-244. <https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.237>
- Young, K. S. (2004). Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon and Its Consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415. <https://doi.org/10.1177/0002764204270278>
- Zákon č. 138/2019 Z. z. Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 18/2018 Z. z. Zákon o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 264/2022 Z. z. Zákon o mediálnych službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o mediálnych službách).
- Zošáková, K. (2022). Prevencia virtuálnych ohrození v prostredí slovenských škôl. In *Zborník Socialia 2022*. Banská Bystrica: Belianum, s. 297-304.

Niklová, M.:

Online rizikové správanie žiakov – aktuálne trendy a možnosti prevencie a riešenia v školách

Prof. PhDr. Miriam Niklová, PhD.

Katedra pedagogiky a andragogiky

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta

Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica

miriam.niklova@umb.sk